

напад на грчку државу. Као савезник мађарскога краља Беле 3 упаде Немања у област византијске царевине, и за неколико година поврати већи део оних српских земаља, које су због ранијих унутрашњих немира потпале биле под грчко господарство.

Немања је ујединио Дукљу и Далмацију, дакле Зету, за тим Травунију, Захумље и Котор, даље још северни део данашње Арбаније, најпосле освојио је и пределе око Призрена и Ниша, и својој их је власти потчинио. Тако се чини, да се Немањина власт није на Босну простирала. У њој је владао, за неко време, херцег Борис под врховном влашћу мађарске круне; за тим Кулин бан, који је можда у почетку привидно показивао верност српском великом жупану, али је позније постао прави васал мађарских краљева. Само је 1191. године разбио Немањину војску грчки цар Исак, који се бејаше подигао, да после угушене бугарске буне, што је још 1186. године букнула, поврати и оне области, које је Немања још раније освојио. Али се чини, да је Немања, иако је био побеђен, само мали део освојених земаља морао уступити. По закљученом миру још се више утврдио добар одношај између цара и српскога владоца. Немања је још израдио, да му се син Стеван ожени Евдокијом, ћерком царева брата Алексија.

Тако је дакле Немања успео, да већи део српских земаља (осим Босне) уједини, и да их од врховне византијске власти ослободи. Немања је сасвим друкчије владао него његови претци, негдашњи велики жупани. Јер је пре тога владалачка породица сву земљу, којом је владала, сматрала као породичко наследство на које је полагао право сваки поједини члан породице. Ауторитет најстаријега био је само у начелу признат. Међутим су јавна и општа дела решавали у заједничком збору и договору. Немања је укинуо ову рођачку владавину; он је постао самодржац ове једноставне државе. Да богме, да се ова велика промена није могла потпуно и у један мах извршити, а ни за време Немањине владе. Још и у позније доба налазимо трагова оне старинске системе; партикуларизам истиче се поново и опасно, ма и у другом облику; распре и раздори рађају се у кругу саме владачке породице и често доводе државу до пропасти. Па ни сам Немања не могао се опростити окова старинских обичаја.

При свем том је ван сваке сумње, да је он положио темељ династичком преображају српске државе и владалачкој моћи, као што се ова баш у средњем веку почела да развија; основао је дакле династичку државу, која поред свију унутрашњих и спољних потреса носи на себи карактер непрекидности и трајности. С тим је Србија бар с поља ступила у ред сувремених европских држава, што не би никад постигла, да је остала у свом пређашњем раскомаданом стању, где је породични строј меродаван био и за државни живот. До душе видимо, где Немања дели освојене или наслеђене земље и својој родбини и својим вернима. Али ови нису више са владоцем равноправни, или од њега независни, па само породичном везом за њ привезани самостални господари, него су просто извршни органи једноставне владачке власти. Али у том је баш сва разлика између овога и пређашњега стања. По том су већ сувременници могли с правом рећи, да је Немања обновљач и оснивач својега очинског наследства и самодржац свију српских земаља.

Међутим не можемо ни то прећутати, да се ови преображаји, што их је Немања створио, нису никад развили до онога ступња, на ком би стално ујемчено било биће српске државе. Истина, држава је створена, она је позније дошла до велике моћи и далеко је размакла своје границе али